

MATURA 2018

PAN TADEUSZ

ADAM MICKIEWICZ

UWAGA! LEKTURA OBOWIĄZKOWA*

EKSPRESOWA POWTÓRKA:

- ✓ problematyki lektury
- ✓ motywów literackich

SPIS TREŚCI

Pan Tadeusz A. Mickiewicz Informacje wstępne	str. 3
Tło historyczne i obyczajowe utworu - rola historii w „Panu Tadeuszu”	str. 5
Treść poematu	str. 6
Jacek Soplica – romantyczny bohater nowego typu	str. 6
Szlachta w „Panu Tadeuszu”	str. 8
Realizm życia obyczajowego szlachty w „Panu Tadeuszu”	str. 10
Tytuł i ukryte w nim ważne treści	str. 11
Motywy w „Panu Tadeuszu”	str. 13
Zakończenie	str. 17

**MARTA
ZDANOWSKA**

NASZ EKSPERT

Absolwentka filologii polskiej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Ukończyła studia podyplomowe: Zarządzanie w oświacie w Śląskiej Wyższej Szkole Zarządzania im. Generała Jerzego Ziętka w Katowicach oraz Pedagogika sztuki – wiedza o kulturze w IDN „Wiedza” w Katowicach. Edukator oświaty. Egzaminator maturalny. Dyplomowany nauczyciel języka polskiego z dwudziestoletnim stażem w Liceum Ogólnokształcącym w Bielsku-Białej. Autorka książki Matura ustna – język polski oraz zbioru e-booków Ekspresowa powtórka problematyki i motywów kulturowych w lekturach szkolnych. Bezkompromisowa, sprawiedliwa, niezmordowana w udowadnianiu uczniom, że stać ich na więcej niż im się wydaje. Jej życiowa dewiza: „Skrzydła są po to, by się wzbić”.

Pan Tadeusz A. Mickiewicz Informacje wstępne

Gatunek:

Poemat epicki, epopeja

Cechy gatunkowe:

- **dłuższy utwór wierszowany** – 12 ksiąg pisanych trzynastozgłoskowcem;
- **tłem opowieści są ważne wydarzenia historyczne** - losy bohaterów przedstawione są na tle przygotowań do kampanii rosyjskiej Napoleona z 1812 roku, z którą wiązano ogromne nadzieje na odzyskanie niepodległości przez Polskę;
- **poprzedza go inwokacja** – rozbudowana apostrofa zawiera podniosłe i uroczyste słowa skierowane najpierw do Litwy: „*Litwo, ojczyzno moja*” a potem do Matki Boskiej: „*Panno Święta, co Jasnej bronisz Częstochowy i w Ostrej świecisz Bramie*”;
- **opowieść prowadzona jest przez narratora** – „wszystkowiedzący”, obiektywny wypowiadający się w 3 os. narrator, zachowuje dystans do przedstawianych wydarzeń. Tylko przez chwilę ujawnia swoje uczucia - w inwokacji. W Mickiewiczowskiej epopei pojawia się jeszcze jeden typ narratora. Wyrażając poglądy ogółu, domysły bądź zasłyszane opinie, których nie do końca jest pewien, używa zwrotów w rodzaju „mówi się”, „podobno”, „słyszano”
- używanie **homeryckich porównań** – opisy przyrody, drzew, burzy, sadu;
- **realizm szczegółu** – dokładne, bardzo szczegółowe (fotograficzne wręcz) opisy osób, rzeczy i zjawisk (np. rodzaje grzybów, drzew litewskich, opis rodzowego serwisu, strój zaręczynowy Zosi itd.)
- stosowanie **tzw. retardacji** – „zatrzymywanie” akcji w kluczowym, kulminacyjnym momencie bądź opóźnianie rozwoju akcji przez wprowadzenie długiego, obszernego opisu rzeczy lub zjawisk (np. opisów przyrody, nieba, obyczajów, grzybów, serwisu, strojów itd.). Retardacje stosuje się w celu większego skupienia uwagi czytelnika, dla zaostrenia jego ciekawości.
- **epizodyczność akcji** – obok trzech głównych wątków, rozwijanych w utworze, autor opisuje wiele wątków pobocznych np. spór Rejenta i Asesora o psy, gra Jankiela, włoskie przygody Hrabiego – te epizody nie są główną osią akcji poematu ale pełnią istotną rolę w utworze;
- **zbiorowy bohater** – szlachta polska, („Pan Tadeusz” określany jest mianem epopei szlacheckiej)

Okoliczności powstania utworu:

W sporze o przyczyny upadku powstania listopadowego, który rozgorzał na emigracji, zarzucano jego przywódcom m.in. nieuwzględnienie sprawy chłopskiej. Mickiewicz osobiście nie włączył się w ten spór ale miał już wtedy inny pomysł na przyszłość polskiej sprawy.

Poeta ujrzał szanse dla ojczyzny i narodu w zaścianku. Warunki życia szlachty zaściankowej nie odbiegały jakoś szczególnie od warunków życia chłopów, przyjął więc, że ta grupa społeczna najskuteczniej może przekazać chłopom patriotyczne idee. W zaścianku i na wsi

ujrzał poeta miejsca, gdzie kultywowano tradycje i pielęgnowano staropolskie cechy. Tam ujrzał ducha przemiany narodowej, cechy, którą utraciła już egoistyczna i kosmopolitycznie zorientowana magnateria.

Prawie dwa lata trwały prace nad eposeją. Pierwsze szkice powstały jeszcze w Wielkopolsce w 1832 roku, gdzie Mickiewicz pojawił się na krótko przed upadkiem powstania a ostatnie zdanie napisał 13 lutego 1834 roku w Paryżu.

Pan Tadeusz powstał z potrzeby pocieszenia i pokrzepienia Polaków po klęsce kolejnego powstania. Poemat głosił potrzebę pojednania skłóconych przedstawicieli Wielkiej Emigracji i ideę wielkiej zgody narodowej, niezbędnej do odzyskania niepodległości.

Wszystkie swoje nadzieje, rozterki i żale zawarł Mickiewicz w dołączonym do utworu „Epilogu”. W nim wyjaśniał, dlaczego podjął się napisania „Pana Tadeusza”. Motywy te można ująć w kilku punktach:

- pragnienie opisanie i sławienia piękna Litwy, która była krajem lat dziecięcych autora;
- chęć przypomnienia i wielkich nadziei, optymizmu i entuzjazmu, które towarzyszyły wyprawie Napoleona z 1812 r.
- wskrzeszenie ideałów Polski szlacheckiej i zalet wiejskiego życia;
- poruszenie serc i sumień rodaków przypomnieniem dawnej świetności Polski.

Grzybobranie ilustracja do III księgi *Pana Tadeusza* autorstwa Franciszka Kostrzewskiego z 1860

Tło historyczne i obyczajowe utworu - rola historii w „Panu Tadeuszu”

Opisywana w „Panu Tadeuszu” historia osadzona jest w burzliwych czasach epoki napoleońskiej, a dokładnie w latach 1811-1812. Litwa wciąż znajdowała się pod rosyjską okupacją, ale tuż za granicą od kilku lat istniało już Księstwo Warszawskie, stanowiące załączek odrodzonej po zaborach państwowości polskiej. Emisariusze rządu Księstwa przedostają się na Litwę aby przygotować grunt pod powstanie i wesprzeć mający wkrótce nastąpić atak Napoleona na Rosję.

Głównym wydarzeniem historycznym „Pana Tadeusza” jest wyzwolenie Litwy przez wojsko polskie wchodzące w skład Wielkiej Armii Napoleona, wyruszającej na wyprawę moskiewską. Postaciami historycznymi występującymi w utworze są generałowie Dąbrowski i Kniaziewicz. Oprócz nich w różnych częściach poematu wymieniani są m.in. Napoleon Bonaparte, Tadeusz Kościuszko, Rejtan i książę Józef Poniatowski.

Te – opisane z dwudziestoletniej perspektywy - wydarzenia historyczne tworzą teraźniejszość utworu. Oprócz nich, Mickiewicz przywołał w treści poematu wydarzenia z wcześniejszej historii Polski.

Zabójstwo Stolnika miało miejsce w czasie ataku Moskali na zamek Horeszków. Można przyjąć, że historycznym tłem tych wydarzeń była ostatnia dekada XVII wieku, czyli albo wojna polsko-rosyjska w obronie Konstytucji 3-go maja albo Insurekcja Kościuszkowska.

 Wydarzenia z historii ostatnich lata niepodległej Polski znalazły się również słynnym koncercie Jankiela. Poeta wspomina tam m.in.:

- uchwalenie przez Sejm Wielki Konstytucji 3 maja;
- tragiczną w skutkach konfederację targowicką;
- rzeź Pragi w czasie powstania kościuszkowskiego
- utworzenie Legionów Polskich we Włoszech

Każde z tych wydarzeń rozbrzmiewa w czarownych dźwiękach Jankielowych cymbałów, a jego koncert jest swego rodzaju opowieścią o świetnych i bolesnych wydarzeniach z historii Polski.

Kobieta – Mickiewicz stworzył dwie – odmienne od siebie – postaci kobiece. **Telimena** to kobieta dojrzała, świadoma swej kobiecości, obyta w świecie elegantka. Niemłoda już ale wciąż piękna i pociągająca. Jest przykładem „trzpiotki i kokietki” jest kapryśna, zmienna w uczuciach i wciąż głodna uwagi i zainteresowania. Telimena zdaje sobie sprawę z upływającego czasu i podporządkowuje wszystko sprawie zdobycia męża i godnej pozycji u jego boku. Po niezbyt udanych próbach romansowania z Tadeuszem i z Hrabią, na koniec zostaje żoną Rejenta.

Zosia to właściwie jeszcze dziecko. Telimena jest jej opiekunką i mentorką. Imponuje dziewczynie obyczajem i światowymi manierami. Tadeusz, widząc Zosię po raz pierwszy, postrzega ją niczym zjawę, jak piękne, ulotne zjawisko. W miarę rozwoju akcji w Zosi budzi się jednak kobieta i w finale widzimy w niej godną partnerkę młodego dziedzica Sopliców.

miłość do ojczyzny – wybitnie patriotyczny charakter utworu widoczny jest m.in. w tym, jaką rolę w życiu bohaterów odgrywa miłość do ojczyzny. Ten motyw pojawia się właściwie wszędzie, zaczynając od inwokacji: „*Litwo! Ojczyzno moja!*”. Widoczny jest i w wizerunku Soplicowa jako ostoji polskości (zob. *motywy arkadii i domu*) i w postępowaniu Księdza Robaka (zob. też *motywy buntu i przemiany*; oraz *Jacek Soplica – bohater romantyczny nowego typu*) i w koncercie Żyda Jankiela, który czuje się Polakiem i który rozpowszechnił na Litwie „Pieśń Legionów Polskich we Włoszech. Widoczne to jest w końcu w postawie wszystkich zdolnych do noszenia broni mężczyzn z Soplicowa i z zaścianka dobrzyńskiego, którzy jak jeden mąż wstąpili do oddziałów polskich pod dowództwem gen. Dąbrowskiego.

ojciec – **Jacek Soplica**, ojciec Tadeusza, który po przemianie w Księdza Robaka sprawował nad nim opiekę duchową, czuwając nad jego losami z oddali. Mimo że służąc ojczyźnie odkupił swoje grzechy z młodości, wstydził się ich tak bardzo, że nawet na łożu śmierci nie wyznał Tadeuszowi, że jest jego ojcem. **Ksiądz Robak** pełni rolę duchowego ojca wobec szlachty litewskiej, mobilizując ją do opowiedzenia się po stronie Napoleona i wystąpienia przeciwko Rosjanom. **Sędzia**, przybrany ojciec Tadeusza, zapewnił mu patriotyczne wychowanie i zadbał o solidne wykształcenie. **Stolnik Horeszko**, ojciec tyran-despota, nie liczył się w ogóle z uczuciami córki Ewy. Pogardził jej wybrankiem i odmówił mu jej ręki, wydając córkę za bogatego Wojewodzica. Stało się to przyczyną tragedii. Oszalały z rozpacz Jacek Soplica strzelił do Stolnika i zabił go.

przemiana – jako znak pokuty, to metamorfoza Jacka Soplicy. Z niepokornego, zawadiackiego szlachcica Soplica zmienia się w cichego i pokornego obrońcę ojczyzny. Mickiewicz potraktował motyw przemiany Jacka Soplicy jako pretekst do wskazania drogi, jaką powinna przemierzyć znaczna część Polaków (zob. też *motyw buntu* i *Jacek Soplica – bohater romantyczny nowego typu*). Przemiany doświadcza również Gerwazy. Będąc świadkiem wyznania, uczynionego na łożu